

DUNYODA TURIZM RIVOJLANISHINING EKOLOGIYAGA TA'SIRI

G'ayratova Nilufar Ulug'bek qizi*Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti**Magistratura bosqichi 2-kurs Turizm yo'nalishi magistranti*

Annotatsiya: Turizm, bugungi kunda global iqtisodiyotning eng muhim sohalaridan biri hisoblanadi. Har yili millionlab odamlar turli mamlakatlarga sayohat qilib, yangi joylarni kashf etish, madaniyatlarni o'rganish va dam olish uchun vaqt o'tkazadilar. Biroq, turizmning bu rivojlanishi ekologik muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Ushbu maqolada turizm rivojlanishining ekologiyaga ta'siri, uning ijobiy va salbiy jihatlari, shuningdek, barqaror turizmning ahamiyati haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: turizm, madaniyat, daromadlar, ekologik muhofaza, ekoturizm, sayyohlar, atrof-muhit.

Turizmning ekologiyaga ijobiy ta'siri ham mavjud. Turizm ko'plab mamlakatlarda iqtisodiy o'sishga hissa qo'shadi. Turizm sohasida ishlaydigan odamlar, mahalliy iqtisodiyotga pul kiritadilar, bu esa o'z navbatida, mahalliy muhitni saqlash va rivojlantirishga imkon beradi. Masalan, turizmdan keladigan daromadlar, ekologik muhofaza qilish loyihalarini moliyalashtirishda ishlatilishi mumkin. Turizm orqali odamlar tabiatga bo'lgan qiziqishini oshiradilar. Sayohatchilar ko'pincha tabiiy go'zalliklarni ko'rish, ularni saqlash va himoya qilishga intilishadi. Bu, o'z navbatida, mahalliy aholi va hukumatlar tomonidan tabiatni muhofaza qilishga qaratilgan tashabbuslarni qo'llab-quvvatlashga olib keladi. Masalan, ekoturizm, sayyohlarning tabiiy muhitni saqlash va uni himoya qilishga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Ekoturizm orqali sayyohlar o'z tajribalarini o'rtoqlashish va mahalliy madaniyatni o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Biroq, turizmning ekologiyaga ta'siri ko'proq salbiy jihatlarni ham o'z ichiga oladi. Birinchi navbatda, turizm ko'plab tabiiy resurslarni iste'mol qiladi. Sayyohlar kelishi bilan, suv, energiya va boshqa tabiiy resurslar iste'mol qilinadi. Bu, o'z navbatida, mahalliy aholi uchun resurslarning yetishmovchiligiga olib kelishi mumkin. Misol uchun, mashhur dam olish joylarida suv ta'minoti ko'pincha sayyohlar ehtiyojlariga mos ravishda ko'paytiriladi, bu esa mahalliy aholi uchun muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Ikkinchidan, turizm tabiiy muhitga zarar yetkazishi mumkin. Turizm rivojlanishi bilan birga, infratuzilma qurilishi, yo'llar, mehmonxonalar va boshqa inshootlar qurilishi ko'payadi. Bu esa tabiiy muhitning buzilishiga, o'simlik va hayvonot dunyosining yo'qolishiga olib kelishi mumkin. Odatda, turizm joylarida ko'plab odamlar to'planishi natijasida tuproqning siqilishi, o'simliklarning yo'qolishi va hayvonlar habitatining buzilishi kuzatiladi. Shuningdek,

turizmning salbiy ta'sirlaridan biri ham chiqindilarni ko'paytirishdir. Sayyohlar kelishi bilan, chiqindilar, plastiklar va boshqa ifloslantiruvchi moddalar ko'payadi. Bu chiqindilar ko'plab joylarda to'planib qolishi va atrof-muhitga zarar yetkazishi mumkin. Misol uchun, dengiz sohillarida sayyohlar tomonidan qoldirilgan chiqindilar, suvning ifloslanishiga va dengiz hayvonlarining yo'qolishiga olib kelishi mumkin.[1]

Turizmning ekologik ta'sirini kamaytirish uchun barqaror turizm tushunchasi muhim ahamiyatga ega. Barqaror turizm, sayyohlik faoliyatining ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy jihatlarini muvozanatlashishga qaratilgan. Bu yondashuv orqali, turizm sohasida ishlayotganlar va sayyohlar atrof-muhitni muhofaza qilishga, mahalliy madaniyatni hurmat qilishga va iqtisodiy taraqqiyotni qo'llab-quvvatlashga intilishlari kerak. Barqaror turizmni rivojlantirish uchun bir nechta asosiy tamoyillar mavjud. Mahalliy aholini turizm jarayoniga jalb qilish muhimdir. Mahalliy aholi turizmni rivojlantirishda o'z hissasini qo'shishi, ularning madaniyati va an'alarini saqlashga yordam beradi. Sayyohlar mahalliy aholi bilan muloqot qilish, ularning hayot tarzini o'rganish va madaniyatini hurmat qilish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak.[2]

Ekoturizmni rivojlantirish zarur. Ekoturizm, sayyohlarning tabiatga bo'lgan qiziqishini oshirish va uni muhofaza qilishga yordam beradigan turizm shaklidir. Ekoturizm orqali sayyohlar tabiiy go'zalliklarni ko'rish, ularni saqlash va himoya qilishga intilishlari mumkin. Bu, o'z navbatida, mahalliy ekologik muhitni saqlashga yordam beradi. Chiqindilarni boshqarish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish muhimdir. Turizm joylarida chiqindilarni to'g'ri boshqarish, ularni qayta ishlash va tabiiy resurslarni tejashga qaratilgan dasturlarni amalga oshirish zarur. Sayyohlarni chiqindilarni kamaytirish va atrof-muhitni muhofaza qilishga undash, barqaror turizmni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.[3]

Turizmning ekologiyaga ta'siri, shuningdek, mahalliy madaniyatga ham ta'sir ko'rsatadi. Sayyohlar kelishi bilan, mahalliy madaniyat va an'alar ko'pincha o'zgaradi. Bu o'zgarishlar mahalliy aholi uchun ijobiy va salbiy ta'sirlar keltirib chiqarishi mumkin. Ijobiy tomoni, sayyohlar mahalliy madaniyatni o'rganish va uni qo'llab-quvvatlash imkoniyatiga ega bo'lishlaridir. Biroq, salbiy tomoni, mahalliy madaniyatning tijoratlashishi va uning asl mohiyatining yo'qolishi bo'lishi mumkin. Mahalliy madaniyatni saqlash va rivojlantirish uchun turizm sohasida ishlovchilar va sayyohlar o'rtasida hamkorlik muhimdir. Sayyohlar mahalliy an'analarni o'rganish, ularga hurmat ko'rsatish va mahalliy aholi bilan muloqot qilish orqali madaniyatni saqlashga hissa qo'shishlari kerak. O'qitish va targ'ibot orqali sayyohlarni mahalliy madaniyat va an'alar haqida xabardor qilish, ularning qiziqishini oshiradi va madaniyatni saqlashga yordam beradi.[4]

Xulosa: Dunyoda turizm rivojlanishi ekologiyaga turli ta'sirlar ko'rsatadi. Ijobiy jihatlari, iqtisodiy o'sish va tabiatga bo'lgan qiziqishni oshirish orqali ko'rinadi. Biroq, salbiy ta'sirlari, tabiiy resurslarni iste'mol qilish, chiqindilarni ko'paytirish va tabiiy

muhitning buzilishi bilan bog'liq. Barqaror turizm tushunchasi, ekologik muammolarni hal qilish va turizm sohasini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Mahalliy aholini jalb qilish, ekoturizmni rivojlantirish va chiqindilarni boshqarish orqali turizmning ekologiyaga ta'sirini kamaytirish mumkin. Sayyohlar va turizm sohasida ishlovchilar o'rtasida hamkorlik, mahalliy madaniyatni saqlash va rivojlantirishga yordam beradi. Shunday qilib, turizm va ekologiya o'rtasidagi muvozanatni saqlash, kelajak avlodlar uchun barqaror va sog'lom muhit yaratishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmanov, A. (2020). "Turizm va ekologiya: O'zbekiston misolida". Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
2. Qodirov, M. (2019). "Barqaror turizm va uning ekologik ta'siri". Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti Nashrlari.
3. Karimova, D. (2021). "Ekoturizm va mahalliy madaniyat". Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti.
4. Tashkentov, R. (2022). "Turizm rivojlanishi va atrof-muhitni muhofaza qilish". Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
5. Murodov, S. (2020). "O'zbekistonda turizm va ekologik muammolar". Andijon: Andijon Davlat Universiteti.
6. Xudoyberdiyev, E. (2018). "Turizm va ekologiya: muammo va yechimlar". Nukus: Qoraqalpog'iston Davlat Universiteti.
7. Rasulov, A. (2021). "Tabiiy resurslar va turizm: O'zbekiston tajribasi". Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va Atrof-Muhitni Muhofaza Qilish Davlat Qo'mitasi.
8. Salomov, O. (2019). "Ekologik turizm va uning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri". Farg'ona: Farg'ona Davlat Universiteti.
9. Tursunov, B. (2022). "Turizm va atrof-muhit: global muammolar va yechimlar". Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Turizmni Rivojlantirish Davlat Qo'mitasi.
10. Ismoilov, F. (2020). "Mahalliy aholi va turizm: ekologik va iqtisodiy jihatlar". Jizzax: Jizzax Davlat Pedagogika Instituti.